

Rembrandt

voor
dummies[®]

2e editie

Arthur Graaff
Michiel Roscam Abbing

BBNC
uitgevers

Amersfoort, 2019

Inhoud in vogelvlucht

Inleiding	1
Deel 1: Rembrandts Gouden Eeuw	5
HOOFDSTUK 1: Het algemene plaatje	7
HOOFDSTUK 2: Wat is de Gouden Eeuw zonder Rembrandt?	19
HOOFDSTUK 3: Rembrandt, de Bijbel en het geloof	47
Deel 2: Rembrandts techniek, trucs en geheimen	61
HOOFDSTUK 4: Drie soorten kunstwerken	63
HOOFDSTUK 5: Rembrandts interesses en onderwerpen	73
HOOFDSTUK 6: Voornaamste trucs en de Nachtwacht	103
Deel 3: Topwerken en voorbeelden	109
HOOFDSTUK 7: Werken die iedereen kent	111
HOOFDSTUK 8: Favorieten uit de Bijbel	123
HOOFDSTUK 9: Rembrandts voorbeelden en critici	135
Deel 4: De firma	149
HOOFDSTUK 10: De firma Van Rijn	151
HOOFDSTUK 11: Bij Rembrandt op de stoep	173
Deel 5: Privé en publiek	183
HOOFDSTUK 12: Familie, geliefden en burens	185
HOOFDSTUK 13: Rembrandts eigenaardigheden	197
HOOFDSTUK 14: Verheerlijking	209
Deel 6: De eeuwige hype	221
HOOFDSTUK 15: De Rembrandtcode breken	223
HOOFDSTUK 16: Bieden maar	235
HOOFDSTUK 17: Het circus Rembrandt presenteert	241
Deel 7: Het deel van de tientallen	251
HOOFDSTUK 18: Tien mythen rond Rembrandt	253
HOOFDSTUK 19: Tien schilderijen van Rembrandt in het Rijksmuseum	263
HOOFDSTUK 20: Tien willekeurige beroemde etsen	271
HOOFDSTUK 21: Tien willekeurige beroemde tekeningen	277
HOOFDSTUK 22: Tien redenen om Museum Het Rembrandthuis te bezoeken	281
HOOFDSTUK 23: Tien belangrijke musea met werken van Rembrandt	285
BIJLAGE A: De tijd van Rembrandt	291
BIJLAGE B: Illustratieverantwoording	311
Index	317

1

Rembrandts Gouden Eeuw

IN DIT DEEL . . .

Wie was Rembrandt? In dit deel bieden we je een korte kennismaking met het grote genie en de beperkingen van de kennis over hem – want hij schreef zelf bijvoorbeeld praktisch niets. Maak daar maar eens een boeiend verhaal van! Rembrandts leven van 1606 tot 1669 viel precies in de Gouden Eeuw, de eeuw die zonder Rembrandt heel wat minder goudomrand zou zijn. Heeft die tijd Rembrandt beïnvloed, of juist andersom? Wat zijn de belangrijkste voorvallen uit die tijd? We vatten het hier keurig samen en brengen het met onze held in verband. En je kunt die tijd nauwelijks bevatten zonder het over de godsdienst te hebben, en Rembrandt is weer niet te begrijpen zonder het te hebben over zijn Bijbelse onderwerpen. Daar gaat het dus over.

Hoofdstuk 1

Het algemene plaatje

Pas nog een schilderij van Rembrandt gezien? De kans is groot dat dat het geval is, al was het maar in de vorm van een reproductie of een afbeelding bij een artikel in een blad. Een hele horde kenners beijvert zich om ons duidelijk te maken dat we hier met een *absolute topschilder* te maken hebben, waarvan je toch minstens ééns in je leven iets in het echt gezien moet hebben. Daar zijn we het helemaal mee eens (maar lees wel eerst even dit boek).

Even kennismaken

Achter het ongeëvenaarde genie Rembrandt van Rijn (1606-1669) schuilt het leven van een ambitieuze jongen uit een bescheiden maar zeker niet arm milieu (zijn vader was molenaar). Hij kon zich door de bijzondere omstandigheden in de rijke Nederlanden van toen ontwikkelen tot een uitzonderlijk kunstenaar. Maar op zijn weg vond hij, zoals ieder mens, nogal wat hobbels. Die hobbels maken zijn leven en werk extra interessant, en niet te vergeten de opwindende tijd vol veranderingen waarin hij leefde, de Hollandse Gouden Eeuw.

Daar in Leiden moet op vroege leeftijd Rembrandts talent onderkend zijn. Wisten we maar hoe dat in zijn werk is gegaan en hadden we nog maar die allereerste tekening. We moeten het doen met het weinige dat we weten, en dat vatten we hier samen.

Geboren als molenaarszoon in een steeg

Op 15 juli 1606 werd Rembrandt in Leiden geboren als het jongste kind uit een groot molenaarsgezin met tien kinderen. Dat was in de Weddesteeg, toen een klein straatje aan de rand van Leiden. Zijn vader heette Harmen Gerritszoon van Rijn en was gehuwd met Neeltgen Willemsdochter van Zuydtbrouck. Het gezin was redelijk welgesteld en mede-eigenaar van de molen die om de hoek stond, op het Galtewater. Daar werd mout gemalen voor de bierbrouwerijen van de stad.

Kort na de bevrijding van Leiden in 1574 (de Spanjaarden belegerden de stad maar moesten het beleg opgeven toen de Geuzen de stad kwamen bevrijden) mocht Rembrandts familie een nieuwe molen bouwen op de stadswallen. Vóór die tijd stond de molen buiten de stadsmuren, precies waar Spanjaarden gelegen waren. Zij staken die molen tijdens het beleg in brand.

Broers en zussen van Rembrandt waren:

- » Gerrit, molenaarsknecht
- » Adriaen, schoenmaker
- » jong overleden kind
- » jong overleden zuster
- » jong overleden kind
- » Machteld
- » Cornelis
- » Willem, bakker
- » Elisabeth

PAS OP

WERD REMBRANDT WEL IN 1606 GEBOREN?

In een boek over Leiden uit 1641 staat de precieze geboortedatum: 15 juli 1606. Dat ziet er heel nauwkeurig uit, en het staat nog gedrukt ook. Maar toen Rembrandt ging trouwen, in 1634, gaf hij zijn leeftijd op. Hij zei toen 26 jaar oud te zijn, en dat klopt niet met 1606 en ook andere leeftijdvermeldingen van Rembrandt komen niet overeen met dat jaar. Het meest waarschijnlijke geboortjaar is 1607.

Teylers Museum, Haarlem

FIGUUR 1.1: Rembrandt, *Zelfportret met opengesperde ogen*, 1630.

Ontembare drang tot tekenen

Rembrandt leerde lezen en schrijven op de Latijnse School, destijds de elite-school, een soort voorloper van het gymnasium. Rembrandts oudste broer volgde zijn vader op als molenaar. Rembrandt moest dus iets anders verzinnen. Een universitaire studie soms? Rembrandt werd inderdaad ingeschreven aan de Leidse universiteit. Dat was in 1620. Maar of hij daar gestudeerd heeft, is een prangende vraag. Want in hetzelfde boek waar Rembrandts geboortedatum wordt vermeld, staat dat Rembrandt geen zin meer had in de studie en dat hij alleen maar wilde tekenen en schilderen. Rembrandts drang tot tekenen leek dus niet te stuiten. Zijn ouders haalden hem van school en stuurden hem naar een leermeester in de

schilderkunst. Voor dat besluit mag de wereld Rembrandts ouders nog altijd dankbaar zijn.

Rembrandt in Leiden

Rembrandts ster steeg snel. Rond 1625 had hij zijn studie afgerond bij Pieter Lastman in Amsterdam. Daarna begon hij voor zichzelf in Leiden. Al in 1628 is er iemand die noteerde dat we van een Leidse molenaarszoon veel mogen verwachten. Binnen de kortste keren kreeg Rembrandt belangrijke opdrachten en ontdekte hij ook de mogelijkheden van de etspers (Rembrandt maakte veel etsen en experimenteerde onder andere met gezichtsuitdrukkingen). Hij ging samenwerken en wedijveren met een bevriende schilder en eveneens Leidenaar, Jan Lievens. Die twee gingen daarin zo ver, dat beiden binnen de kortste keren zeer bedreven werden en grote bekendheid opbouwden. Beroemd zijn natuurlijk de bezoeken die Constantijn Huygens, secretaris van de belangrijkste edelman in Holland, stadhouder Frederik Hendrik, aan de ambitieuze maar nog baardeloze jongelingen bracht. De secretaris voorspelde hun een grote toekomst en raadde hun aan naar Italië op studiereis te gaan. Maar daar dachten Rembrandt en Lievens anders over. Ze hadden er gewoonweg de tijd niet voor. Ze gingen helemaal hun eigen gang. Achteraf gezien gelukkig maar.

Van 'Rembrandt van Rijn' uit Leiden naar 'Rembrandt' uit Amsterdam

Rembrandt maakte carrière, ondanks zijn wat moeilijke omgang met de medemens en zijn voorkeur voor rustig thuisblijven. Je kunt dat zien aan de opdrachten die hij kreeg, en aan de leerlingen die al gauw bij hem kwamen werken.

Signeren met je voornaam

Rembrandts overstap naar Amsterdam, rond het jaar 1630, lijkt logisch omdat hij de ambitie had om een belangrijk schilder van historiestukken te worden (zie hierover hoofdstuk 5). Dat stond toen als hoogst bereikbare in het schildersvak te boek. In Amsterdam lagen voor Rembrandt meer mogelijkheden en daar kon hij ook meer en rijkere klanten verwachten. Die overstap ging gepaard met een verandering van zijn signatuur. In Leiden gebruikte Rembrandt de signatuur RHL (de Latijnse afkorting van Rembrandus Hermanni Leydensis, dat betekent: Rembrandt Harmenszoon van Leiden), maar in Amsterdam doet hij het eenvoudiger. Hij signeert alleen met zijn voornaam, Rembrandt. Dat deden enkele beroemde Italianen ook en Rembrandt vond kennelijk dat hij zich met hen kon meten – in Holland deed in elk geval niemand hem dat na.

Rembrandts glorie tijd en vermeende ondergang

De eerste jaren in Amsterdam, zeker tot en met het schilderen van de *Nachtwacht* in 1642, zijn Rembrandts gloriejaren, in sociaal opzicht wel te verstaan. Rembrandt krijgt veel opdrachten en verdient goed. Hij koopt een duur huis (in 1639, nu Museum Het Rembrandthuis), maar de eerste tekenen van een dreigend financieel debacle tekenen zich spoedig af. Uiteindelijk kan hij zijn schuldeisers niet betalen (hij liet zich vrijwillig failliet verklaren in 1656), en lijkt hij een teruggetrokken bestaan te gaan leiden, tenslotte in eenzaamheid en armoede achterblijvend nadat al zijn naasten zijn overleden. Dit is vaak het clichébeeld van Rembrandts roem en neergang. Maar als je naar zijn productie van kunstwerken kijkt, zie je al gauw dat het een mythe is dat hij perioden zonder opdrachten had. Gedurende zijn hele leven bleef Rembrandt beroemd en in feite ontwikkelde hij zich tot aan zijn dood, al stierf hij niet als een rijk man.

BELANGRIJK

STIJGEN OP DE SOCIALE LADDER

In Nederland kon je, veel beter dan in andere landen in die tijd, door je kansen te grijpen in die snelgroeiende maatschappij, van een zeer lage positie opklimmen tot een zeer hoge. Rembrandt is daar een goed voorbeeld van. Als zoon van een molenaar trouwde hij een burgemeestersdochter en verdiende hij goed (maar kwam op latere leeftijd weer terug bij af).

De opvallendste voorbeelden van enorme carrières zijn de grote admiraals uit die tijd, zoals Piet Heyn, Maarten Harpertsz. Tromp, en Michiel Adriaansz. de Ruyter – allemaal onderaan begonnen als lichtmatroos toen ze tien, elf of twaalf waren. En ze werden niet alleen beroemd, maar ook rijk.

Ook de meeste kooplieden begonnen bescheiden, maar konden in één generatie een gigantisch fortuin vergaren, zoals de families Trip, De Geer, Poppe. Gewone burgers konden ook, als ze slim genoeg waren, via de politiek heel hoog opklimmen, zoals bijvoorbeeld Johan van Oldenbarnevelt en de gebroeders Johan en Cornelis de Witt. Met die drie laatste liep het overigens slecht af.

Gehecht aan de Hollandse klei

Hij gunde zich gewoon geen tijd om naar het buitenland te reizen. Dat moet, denken kenners, de belangrijkste reden zijn geweest waarom Rembrandt waarschijnlijk nooit een stap over de grens heeft gezet. In het rijke Holland was bovendien veel buitenlandse kunst te zien, zodat je voor de studie van bijvoorbeeld Italiaanse schilders niet per se naar Italië hoefde. Rembrandts langste reis voerde hem in juli 1649 waarschijnlijk naar de Achterhoek. Van Amsterdam, via Utrecht naar Rhenen en Arnhem. Dan naar Bredevoort, waar zijn vriendin Hendrickje Stoffels vandaan kwam, en vervolgens over de Veluwe via Amersfoort terug naar Amsterdam.

Onderweg bleef Rembrandt tekeningen maken. Maar we kennen ook enkele tekeningen van gebouwen in Londen en vlak daarbuiten. Het is zeker niet uitgesloten dat Rembrandt even op en neer naar Londen is geweest. Een retourtje met een zeilschip hoefde echt niet lang te duren. Het kan ook zijn dat Rembrandt die Engelse tekeningen maakte naar voorbeelden. En hij is meer dan eens in Friesland geweest, niet alleen om er te trouwen met zijn Saskia, maar ook om zijn schoonfamilie te bezoeken – voor hem een hele onderneming. Maar intrigerend blijft dat gebrek aan reislust wel.

Geen maat houden

Hoe kun je Rembrandt het best karakteriseren? Dat is lastig, maar het lijkt zeker dat hij geen maat kon houden. Hij kocht wat hij mooi vond, ook al had hij het geld niet op zak. Hij had niet met één opdrachtgever ruzie, maar met heel veel. En Rembrandt had het zó druk dat hij zelfs de stadhouder jaren op bestelde schilderijen liet wachten. Hij moet een voortdurende drang hebben gehad om te tekenen en te schilderen. Je kunt bijvoorbeeld schetsbladen van hem vinden waarop je van alles door elkaar ziet staan. Hij was waarschijnlijk nooit met één ding tegelijk bezig; hij zocht voortdurend naar nieuwe mogelijkheden of een aantrekkelijker compositie. Rembrandt, de neuroot? Het zou zomaar kunnen.

Onovertroffen talent

Rembrandts leven kende hoogte- en dieptepunten en zat net als zijn kunstwerken vol dramatiek en emotie. Maar hoeveel boeken er ook over hem geschreven zijn, wat we feitelijk weten blijft goed beschouwd heel beperkt. Behalve dan dat hij wel erg goed was in zijn vak, maar dat had je al begrepen.

Geliefd en verguisd

Wie een genie is, hoeft nog niet aardig te zijn en dat is zonder twijfel op Rembrandt van toepassing. Hij was de beste, maar je moest niet met hem in discussie gaan. Vond je als opdrachtgever dat het portret niet leek? Pech gehad, Rembrandt bepaalde wel of het leek, en desnoods hield hij het schilderij zelf om er weer wat anders overheen te schilderen. Hij en niemand anders bepaalde wat erop kwam, en hoe. Dat is althans het beeld dat je proeft uit vele processtukken en latere anekdotes over Rembrandt. Zoiets maakt zijn leven natuurlijk wel veel boeiender.

TECHNISCHE
INFO

REMBRANDT EN GELD

Met geld kon Rembrandt niet goed omgaan, zoveel is duidelijk. Een in 1647 gemaakte schatting van zijn vermogen komt neer op 40.750 gulden. Zijn grote huis had 13.000 gulden gekost. Toen hij in oktober 1669 overleed was er niet veel meer over van de grandeur uit eerdere tijden, terwijl hij goed verdiend had met zijn kunstwerken.

Zijn vriendin Hendrickje was al zes jaar eerder overleden, zijn enige zoon Titus het jaar daarvoor, en het geld was op. In ieder geval werd Rembrandt begraven in een goedkoop huurgraf in de Westerkerk. Niemand in Amsterdam die toen bedacht dat hij een steen met een mooie tekst verdiende. (Zo'n steen zou nu een grote toeristische attractie geweest zijn.)

Prijzenswaardig

Vast staat wel dat Rembrandt één van de duurste schilders in het land was. Dat bleef eigenlijk altijd zo, hoewel je aan het einde van de zeventiende eeuw vermoedelijk nog voor relatief weinig geld een aardige Rembrandt kon kopen. De Fransen, die kennelijk toch een neus voor cultuur hebben, verpestten daarna de markt. Daar ontstond onder de verzamelaars de mode om tenminste één Rembrandt in huis te hebben, en liefst veel meer. De prijzen stegen snel in de achttiende eeuw en Holland hield grote uitverkoop. Spoedig gingen ook stukken van leerlingen als echte Rembrandts over de toonbank en sloegen vervalsers hun slag.

In die tijd had je nog niet de mogelijkheid om de schilderijen onderling goed te vergelijken (behalve dan als ze toevallig naast elkaar hingen). Boeken met afbeeldingen had je niet. De fotografie moest nog uitgevonden worden, en dat gold ook voor het beroep van kunsthistoricus. Al die invloeden hebben de marktprijzen voor het werk van Rembrandt de afgelopen 150 jaar nog eens flink opgedreven. En als een kunsthistoricus zo'n werk ook nog eens voorzag van een certificaat van echtheid schoot de prijs nog verder omhoog.

De verdwenen Rembrandt

BELANGRIJK

Na vierhonderd jaar blijkt het alles behalve gemakkelijk om een goed beeld van Rembrandt te krijgen. Toegegeven, hij is een van de meest productieve en veelzijdige schilders van de zeventiende eeuw in Holland, en ook het best gedocumenteerd (vooral omdat hij in veel processen verwickeld was en ook nog eens failliet ging), en er is redelijk veel bewaard gebleven van zijn werk. Toch zouden we dolgraag meer over hem willen weten, liefst uit een dagboek, want eigenlijk weten we weinig over de persoon Rembrandt. Enkele vragen:

- » Wat dacht hij zelf van sommige schilderijen, terwijl hij ermee bezig was?
- » Wat vond hij van zijn leerlingen, onder wie aankomende topschilders als Ferdinand Bol en Gerrit Dou? Of van een schilder als Jan Steen?
- » Wat merkte hij van de oorlog, waar hij middenin zat en waarvan je bij hem nauwelijks iets terugvindt in zijn werk?

Een beeld over Rembrandt krijg je vooral uit zijn nagelaten kunstwerken. Van sommige van die werken is het overigens maar de vraag of ze werkelijk door Rembrandt gemaakt zijn, en niet door een leerling of een navolger. Maar het moeilijkste zijn wel de verdwenen Rembrandts. Wat weg is, kunnen wij niet meer beoordelen. In een gunstig geval kennen we zo'n werk van een kopie, maar heel veel schilderijen en tekeningen zijn gewoon verloren gegaan. Weggegooid, kapot

geraakt, verbrand, gestolen of verdwenen – er zijn tenslotte twee wereldoorlogen over Europa heen gedenderd, om maar iets te noemen. Daarom is het zo spannend wanneer een onbekend schilderij opduikt – en dat gebeurt nog steeds, zij het dan mondjesmaat. Grote kans dat er dan weer een tipje van de sluier wordt opgelicht.

Rembrandt spreekt zich uit

Van Rembrandt zelf zijn aanzienlijk minder woorden overgeleverd dan kunstwerken. Bedroevend schaars is wat Rembrandt zelf over zijn vak schrijft. En van de duizenden mensen met wie Rembrandt in zijn leven omging, heeft niemand aan ons gedacht, aan de latere generaties die heel graag zouden willen weten hoe het zat. Allemaal gemiste kansen. Had iemand Rembrandt maar gedwongen zijn gedachten op papier te zetten (en daar een boekje van laten drukken).

TECHNISCHE
INFO

VROUW MET WIT KAPJE ONTDEKT

Een onbekend schilderij van een vrouw met een wit kapje blijkt door Rembrandt geschilderd te zijn. Dat is de conclusie, in 2005, van het Rembrandt Research Project na lang onderzoek. Het is waarschijnlijk een geschilderde voorstudie voor een ander, nu niet meer bekend, schilderij. Nu ontdekt is dat Rembrandt zulke voorstudies maakte, zijn enkele andere schilderijen (tot nu toe aan onbekende leerlingen toegeschreven) waarschijnlijk ook van Rembrandt zelf. De ontdekking van één schilderij biedt onverwacht een nieuw inzicht in de werkwijze van Rembrandt.

Interview met Rembrandt

Zo beroemd en nooit geïnterviewd, het zal je maar gebeuren. Er zijn totaal geen gedachteswisselingen bekend of verslagen van gesprekken die met Rembrandt gevoerd zijn. En toch moeten de discussies over kunst tussen Rembrandt en zijn leerlingen *eindeloos* geweest zijn, zoals dat gaat onder kunstenaars. Of met andere kunstenaars of bezoekers aan het atelier. We zouden er een moord voor doen om te weten wat er toen besproken is, of, nog beter: om Rembrandt alsnog te interviewen.

ANEKDOTE

EEN CONVERSATIE

Anders dan Leonardo da Vinci met duizenden bladzijden aantekeningen, Vincent van Gogh met honderden brieven, is er van Rembrandt hoegenaamd niets aan brieven over. En van wat er wel bewaard is gebleven, word je ook niet veel wijzer.

Wat dacht je hiervan? Een originele aantekening uit de zomer van 1634.

Iemand klopt bij Rembrandt aan de deur en vraagt: 'Bent u Rembrandt van Rijn, de schilder?'

Rembrandt antwoordt: 'Ja.'

Dan zegt de onbekende: 'Dan bent u nog fit en gezond!'

Waarop Rembrandt zegt: 'Dat is waar, ik ben God zij dank, fit en gezond.'

Hier heeft de kunstgeschiedenis dus *heel* weinig aan, zo schieten we dus *helemaal* niks op!

Rembrandt noteert

In 1634 schrijft Rembrandt een motto in een vriendenboek van iemand die langs komt. Net zoals tegenwoordig gebeurt, als mensen handtekeningen vragen van beroemdheden. Rembrandt noteert in dat boekje: 'Een vroom gemoed, acht eer voor goed'. Hele betogen zijn er geschreven over wat die regels betekenen. Was dit soms Rembrandts persoonlijke devies?

Over een meegestuurd schilderij schrijft Rembrandt aan Constantijn Huygens dat dit het best tot zijn recht komt wanneer het goed belicht wordt en dat men er van een afstand naar moet kijken. En over twee andere stukken, dat hij trachtte de meest 'natuurlijke bewegelijkheid' te bereiken. Dit zijn uitspraken die eindeloos aangehaald worden in de Rembrandtliteratuur. Waarom? Er is gewoon niet veel méér.

Uit de eerste hand

Rembrandt heeft op vrij veel van zijn tekeningen iets geschreven. Soms gaat het om de vraag waarop de nadruk moet liggen. Achterop een tekening van een van zijn leerlingen, met de voorstelling van de rust van de heilige familie op de vlucht naar Egypte, staan enkele aanwijzingen voor verbeteringen, en die moeten van Rembrandt geweest zijn.

Er staat dat de leerling de ezel beter van achteren had kunnen tekenen, omdat anders 'alle hoofden uit het stuk kijken'. Kennelijk moest voorkomen worden dat alle hoofden (waaronder de kop van de ezel) met hun blikken in dezelfde richting weergegeven stonden, in dit geval naar de toeschouwer. Dat maakte de voorstelling onnodig saai. De leerling schreef hier Rembrandts opmerkingen achterop de tekening. Het zijn even zeldzame als spaarzame kijkjes in de keuken van de meester.

Van horen zeggen

Een leerling van een leerling heeft ook enkele uitspraken van Rembrandt opgeschreven. Als er mensen op zijn 'schilderskamer' (atelier) kwamen en zijn werk van dichtbij wilden bekijken, trok Rembrandt ze bijvoorbeeld terug en zei: 'De reuk van de verf zou u vervelen.' Of Rembrandt dit soort uitspraken werkelijk

deed blijft zeer de vraag. Ze kunnen ook Rembrandt in de mond gelegd zijn, bijvoorbeeld om een bepaald betoog wat meer gewicht te geven. Tot dergelijke uitspraken, ook van andere vroege biografen van Rembrandt, behoort dat Rembrandt uitsluitend de natuur zou navolgen (en geen voorbeelden van andere kunstenaars). Dat laatste is aantoonbaar onjuist. Maar door dergelijke uitspraken letterlijk te nemen, zijn wel veel mythen rond Rembrandt ontstaan.

TIP

REMBRANDT EN MOZART: GENIEËN

Tussen Mozart en Rembrandt bestaan er veel curieuze overeenkomsten – voornamelijk omdat zij beiden genieën waren, die eigenlijk hun hele leven aan hun werk hebben gewijd.

Overeenkomsten tussen de twee:

- **Absoluut meesterschap.** Zowel Rembrandt als Mozart werden door hun tijdgenoten, en daaraan is niets meer veranderd, erkend als absolute meesters in hun vak. Beiden waren ook zeer doelgerichte werkers, en hadden zodoende een ongekend grote productie: Mozart 626 werken in zo'n 30 jaar, Rembrandt ongeveer 300 schilderijen, 290 etsen en honderden tekeningen in 45 jaar.
- **Meerdere fronten.** Beiden werkten tegelijk aan meerdere werken (van Mozart is dat zeker, van Rembrandt kan het haast niet anders). Dat geldt vaak als een bewijs van genialiteit.
- **Breedte van hun genie.** Mozart en Rembrandt leverden allebei werken in alle soorten en maten af – Rembrandt heeft portretten, stillevens, landschappen, genrestukken, schuttersstukken en Bijbelse stukken geproduceerd, en hij heeft mannen, vrouwen en kinderen en ook dieren geportretteerd, in olieverf, als tekening of ets. Hij was een erkend meester in alle technieken. Datzelfde geldt voor Mozart: als componist deed hij ook alles. Zijn symfonieën en concerten doen nergens onder voor zijn opera's en één operette, aria's, religieuze muziek, marsen, duo's, trio's of kwartetten of zelfs voor zijn weinige liederen.
- **Vernieuwers.** Beide kunstenaars zijn grote vernieuwers geweest, die een nieuwe stijl hebben ontwikkeld. Rembrandt de introspectieve portretten, en het gebruik van diverse technieken door elkaar; Mozart speelsheid op virtuoos niveau en nieuwe combinaties van instrumenten.
- **Houdbaar.** Zowel Mozart als Rembrandt kunnen de moderne mens nog enorm boeien, en hebben nog steeds grote aantallen bewonderaars, terwijl hun werk ook nog steeds onderwerp van uitvoerige studie is aan vele universiteiten, en er over beiden aan de lopende band wetenschappelijke artikelen verschijnen.
- **Recordbrekers.** Een manuscript van Mozart van 508 pagina's werd in 1987 verkocht voor ruim vier miljoen dollar. Schilderijen van Rembrandt breken alle records. Mozart heeft het record voor de hoogste en laagste noten in de muziekgeschiedenis, Rembrandt dat van het gebruik van de meest uiteenlopende technieken.

- **Aanhang.** Beide kunstenaars w een grote populariteit. Rembrandts werken komen nog steeds – af en toe – op de markt, voor vele miljoenen, en zijn werken hangen in alle grote musea. In enkele grote musea hebben zijn schilderijen een eigen zaal, zoals *de Nachtwacht* in het Rijksmuseum.
- **Huizen die hun naam dragen.** Beiden hebben instellingen die naar hen vernoemd zijn, zoals Museum Het Rembrandthuis, Mozarts geboortehuis in Salzburg in Oostenrijk, ook al een museum, en het Mozarteum.
- **Geld.** Zowel Rembrandt als Mozart gaven flinke sommen uit aan luxe, en kwamen altijd geld tekort.
- **Nieuwe werken.** Van Mozart en Rembrandt worden nog heel af en toe nieuwe werken ontdekt.

Verschillen tussen de twee:

- **Reizen.** Mozart reisde als kind al van hot naar her door Europa, terwijl Rembrandt dat juist vermeed. Hij bleef liever thuis of maakte een wandeling in de omgeving.
- **Informatie.** Van Mozart zijn veel brieven bewaard gebleven, van Rembrandt nauwelijks. Hij schreef bijna niets vergeleken met Mozart. De nabestaanden van Mozart hebben zich echter veel beter om Mozarts nalatenschap bekommerd dan de nazaten van Rembrandt om het werk van hun illustere voorvader.
- **Godsdienst.** Rembrandt was protestant, Mozart katholiek. Mozart was ook vrijmetselaar, waar christenen vaak in het algemeen tegen zijn en wat aan katholieken zelfs verboden is. Van Rembrandt weten we daaromtrent eigenlijk niets.
- **Hogere kringen.** Mozart was een levensgenieter die heel veel optrad bij hofbals. Rembrandt komt meer ingetogen over en ging, zo wordt gezegd (maar misschien is dat een mythe), liever met eenvoudige mensen om.
- **Opdrachtgevers.** Rembrandt had zijn opdrachtgevers onder de rijke burgers. Mozart moest het meer hebben van de kerk, de adel en het hof.